

dobúdajú u študenta vnútornú hodnotu a sú oceňované ako užitočné a žiadané. Správanie sa študenta tým získava stabilitu a oceňovanie hodnoty sa stáva motivačnou silou osobnosti. Oceňovanie hodnoty možno považovať za základ, z ktorého sa u jedinca rozvíja aktívna vnútorná kontrola jeho správania sa.

- 3a) Akceptovanie hodnoty: získanie pocitu príslušnosti ku skupine, ktorá rieši nejaký problém.
  - 3b) Preferovanie hodnoty: uprednostňovanie určitej činnosti, jej vyhľadávanie.
  - 3c) Presvedčenie o hodnote: snaha presvedčiť iných, aby sa podujali na určitú činnosť.
4. **Integrovanie hodnoty** – na tejto úrovni ide o začiatok vytvárania osobného hodnotového systému myšlienkovým spracovaním a uvedomením si zovšeobecnených a dominantných hodnôt. Študent sa často stretáva so situáciami, ku ktorým sa vzťahuje viac než jedna hodnota. Preto je nutné integrovať hodnoty do sústavy, určiť vzťah medzi nimi a stanoviť základné, dominantné hodnoty v uvedenej sústave.
- 4a) Konceptualizácia hodnoty: abstrakcia a zovšeobecnenie hodnoty, formovanie zodpovednosti za činnosť.
  - 4b) Integrovanie hodnôt do systému: uvedenie novej hodnoty do systému osobnostných hodnôt.
5. **Začlenenie hodnoty do charakterovej štruktúry osobnosti** – hodnotový systém sa pevne včleňuje do charakteru jedinca, jedinec koná na základe presvedčenia, jeho slová sú v súlade s činmi, nová hodnota sa stáva súčasťou jeho svetonázoru, filozofie života. Hodnoty teda získavajú pevné miesto v hodnotovej hierarchii jedinca, vytvárajú ucelený systém, ktorý v plnom rozsahu a dlhodobovo ovplyvňuje správanie jedinca.
- 5a) Generalizovaná zameranosť: prevládajúca tendencia konať určitým spôsobom.
  - 5b) Charakterová vyhranenosť.

Pretože ide o nové, netradičné formulovanie výchovných cieľov, pokúsime sa Kratwohlovi taxonómiu cieľov v afektívnej oblasti ilustrovať na nasledujúcom príklade.

Príklad 1.4

Príklad: Vyšším cieľom – zámerom výchovného pôsobenia je u študentov **vypestovať pozitívny vzťah k životnému prostrediu:**

1. Prijímanie

- 1a) Študent si uvedomí, že kvalita a stav životného prostredia je v rôznych častiach sveta na nerovnakej úrovni.

- 1b) *Študent si uvedomí fakt, že na stave životného prostredia v jeho okolí je viacero nedostatkov.*
- 1c) *Študent, ak má možnosť výberu literatúry, dá prednosť knihe, ktorá sa zaoberá problematikou ochrany a tvorby životného prostredia.*

2. Reagovanie

- 2a) *Aj napriek presvedčeniu, že pohodlnejšie by bolo zostať nečinným, študent je ochotný urobiť niečo konkrétne v zlepšení stavu životného prostredia.*
- 2b) *Po získaní informácie, že sa bude konať beseda o ochrane a tvorbe životného prostredia, dobrovoľne sa jej zúčastní.*
- 2c) *Študent je spokojný s čítaním kníh a návštevou besied o životnom prostredí.*

3. Oceňovanie hodnoty

- 3a) *Študent verí, že ochrana a tvorba životného prostredia je jednou z prioritných úloh našej doby.*
- 3b) *Chce nadviazať osobný kontakt s niekým, kto sa problematikou životného prostredia zaoberá.*
- 3c) *V kontaktoch chce pokračovať.*

4. Integrovanie hodnoty

- 4a) *Poznatky získané z literatúry, besied a osobných kontaktov je schopný použiť na obhájenie výroku: „Ochraňovať životné prostredie je v záujme celého ľudstva“.*
- 4b) *Študent dokáže rešpektovať požiadavky týkajúce sa ochrany životného prostredia.*

5. Začlenenie hodnoty do charakterovej štruktúry osobnosti

- 5a) *Keď má príležitosť vybrať si prácu na vyučovaní, vyberá si prácu s problematikou ochrany a tvorby životného prostredia.*
- 5b) *Študentovo správanie k životnému prostrediu, jeho presvedčenie je v súlade so slovami.*

Nie vždy je potrebné formulovať ciele v afektívnej oblasti vo všetkých subkategóriách. Ako ukážku takéhoto formulovania výchovných cieľov uvádzame príklad 1.4 (Turek, 2014).

Príklad 1.5

Téma vyučovacej jednotky:

Špecifické ciele vyučovacieho procesu

1. Prijímanie

- *Vypočít si prednášku o špecifických cieľoch vyučovacieho procesu alebo si prečítať príslušnú kapitolu v učebnici.*

Správna motivácia, primeraný a systematický výklad učiva, možnosť tvorivej práce študentov s učivom a pod. zvyšujú trvácnosť vedomostí. Za trvalé a operatívne možno považovať také výsledky, ktoré sa dlhodobo uchovávajú v pamäti, vybavujú sa v slovách alebo činnostiach bez väčšieho úsilia a umožňujú riešenie rozmanitých praktických alebo teoretických úloh.

Trvácnosť a operatívnosť vedomostí a zručností študentov nie je iba výsledok ich učebnej činnosti, ale predovšetkým výsledok didaktickej práce učiteľa. **Zásadu trvácnosti podporujú najmä tieto činnosti učiteľa:**

- motivácia študentov (pestrosť, aktuálnosť, pravidelnosť),
- usporiadanie učiva do systému, ktorý má logickú štruktúru,
- vracanie sa k už skôr osvojeným poznatkom s cieľom vytvárania súvislostí,
- voľba primeraného rozsahu učiva (preťažovanie študentov vedie k povrchnému učeniu),
- zabezpečenie vnútornej spätnej väzby a sebakontroly,
- zapojenie viacerých zmyslov do procesu poznávania,
- aktívne opakovanie (rôznymi spôsobmi, rozvíjaním schopnosti študentov aplikovať vedomosti, zručnosti a návyky v odlišných situáciách, za akých ich nadobúdali),
- vyberanie správnych cvičení a v dostatočnom počte (množstve),
- využívanie mikrodiagnostiky.

❖ **Zásada systematickosti**

Vyjadruje požiadavku logicky usporiadaného systému učiva so zreteľom na vekové osobitosti študentov, ktorý si študenti systematicky osvojujú pod vedením učiteľa.

Učiteľ volí vyučovacie metódy a riadi proces učenia sa študentov tak, aby si študenti osvojili učivo v ucelenom logickom systéme. Zásada systematickosti je podmienená psychologickými zvláštnosťami vývinu poznávania študentov. Pri vyučovaní dochádza k postupnému obohacovaniu pojmov o nové poznatky a vzťahy, čo umožňuje viesť študentov k stále hlbším a obsažnejším vedomostiam. Uplatňovanie systematickosti umožňuje čím ďalej, tým viac utvárať medzi jednotlivými pojmami mnohostranné vzťahy, zaraďovať ich do širšej sústavy a hierarchie pojmov a priradovať nižšie pojmy vyšším. Zásada systematickosti prispieva k pochopeniu vzťahov medzi učivom, zaraďovaniu nového k prv osvojenému. Úzko súvisí s logickými základmi vyučovacieho procesu. Jej podceňovanie znižuje efektívnosť vyučovania a výsledky učebnej činnosti študentov. **Ak chce učiteľ na vysokej škole uplatňovať zásadu systematickosti, mal by:**

- pretvoriť vedecký, logický systém vied do didaktického systému,
- viesť študentov k systematizovaniu vedomostí,
- prehľbovať konkrétnosť a zovšeobecnenosť vedomostí,
- sústavne stupňovať nároky kladené na študentov,

- systematicky preverovať študentov,
- systematicky plánovať priebeh vyučovania.

❖ **Zásada sústavnosti a postupnosti**

Vyjadruje požiadavku vo vzťahu k učivu usporiadať poznatky tak, aby sa nasledujúce opierali o predchádzajúce, aby jeden poznatok logicky vyplýval z druhého. Študent sa má učiť a pracovať sústavne, aby si zvykol na racionálny prístup k učeniu a práci.

Psychologický základ tejto didaktickej zásady spočíva v tom, že učenie sa študenta nie je ukončený proces, sústava nadobudnutých pojmov nie je definitívna, naopak, stále sa dopĺňa a obohacuje. Teda inak ako sústavne nemá cenu vyučovať a učiť sa. Z didaktického hľadiska zásada sústavnosti a postupnosti vyžaduje, aby sa nepreberalo učivo nové skôr, kým nebolo dostatočne osvojené predchádzajúce učivo. **Zásada sústavnosti má tieto aspekty:**

- učivo si majú študenti osvojovať postupne, a to od ľahšieho k ťažšiemu, od jednoduchého k zložitému, od blízkeho k vzdialenému,
- vo výučbe by sa nemalo pokračovať, ak si študenti neosvojili predchádzajúce učivo a jeho kauzálne (príčinno-dôsledkové) vzťahy,
- učivo by malo byť študentom prezentované ako logicky usporiadaný štruktúrovaný celok, ktorý má aj medzipredmetovú väzbu a oporu,
- študenti sa majú učiť sústavne a pravidelne, pretože mozog pracuje efektívnejšie, ak je zaťažovaný menšími dávkami, ale sústavne, pravidelne.

❖ **Zásada vedeckosti**

Táto zásada vyjadruje požiadavku, aby poznatky, ktoré si študenti osvojujú, odrážali objektívnu realitu, materiálny svet, zákonitosti jeho pohybu a rozvoja. Osvojované poznatky majú byť súčasťou vedou nezvratne dokázané, v budúcnosti sa budú obohacovať a ďalej rozvíjať.

Znamená to, že učivo má zodpovedať súčasnému stupňu rozvoja vedy a techniky. Dôležitou požiadavkou v tomto smere voči učiteľovi pôsobiacemu na vysokej škole je, aby priebežne sledoval a systemizoval rýchlo sa množiace poznatky z oblasti vedy a techniky. Stav vedeckých poznatkov nie je nemenný a stály, ustavične sa dopĺňa a rozvíja. Tieto nové poznatky, s ohľadom na perspektívu, by mal učiteľ aktuálne začleňovať, v rámci inovácie obsahu a cieľov, do výchovno-vzdelávacieho procesu. Tým je teda daná možnosť učiteľovi, aby v určitom období zodpovedne zhodnocoval najnovšie vedecké poznatky a tieto didakticky spracovával do inovácie obsahu a cieľov jednotlivých predmetov. Od učiteľa sa teda očakáva, aby celoživotne udržiaval kontakt s vednými disciplínami, ktoré sú základom jeho vyučovacích predmetov. Prezentovanie zastaraných poznatkov vysokoškolským učiteľom vedie k strate jeho odborného renomé a autority. Zásada vedeckosti sa nevzťahuje iba na výber učiva, výber vedecky správnych pojmov, zákonov,

Tabuľka 4.5 **Prehľad najpoužívanějších spôsobov pedagogickej komunikácie v dištančnom štúdiu (Rohlíková – Vejvodová, 2012)**

Komunikácia	Poznámky
Telefón	<ul style="list-style-type: none"> • používaná, ale náročná a stresujúca komunikácia • nie je možné si premyslieť odpoveď, treba reagovať rýchlo • problém s porozumením (šum, porucha, výslovnosť) • študent často nevie jasne a zrozumiteľne formulovať svoju otázku • napriek dlhému vysvetľovaniu nemusí byť študent spokojný s odpoveďou • finančná náročnosť telefonického spojenia • často sa používa zo strany študenta výčitka typu: „nemôžem sa vám stále dovolať“
SMS	<ul style="list-style-type: none"> • používa sa len v prípadoch jednoduchej otázky alebo na dohodnutie konzultácie • najčastejšie sa využíva v kontakte medzi študentmi
Fax	<ul style="list-style-type: none"> • menej používaná, ale v niektorých prípadoch vhodná komunikácia (nakreslenie grafu, schémy a pod.) • problematická dostupnosť najmä zo strany študentov
Korešpondencia	<ul style="list-style-type: none"> • využíva sa najmä v tradičnom dištančnom vzdelávaní 1. generácie • zasielanie študijného balíčka • zasielanie opravených úloh s hodnotením a komentárom • administratívna korešpondencia • vhodná forma pre remotivačný list v prípade, ak študent neodpovedá na e-mail
E-mail	<ul style="list-style-type: none"> • dnes používaná a obľúbená forma komunikácie • na spresnenie odpovede či otázky je potrebná viacnásobná výmena e-mailov • písomný kontakt je špecifická zručnosť a nie je jednoduché odpovedať jasne, stručne, krátko, zrozumiteľne a zdvorilo zároveň • je to lacná forma komunikácie a stáva sa, že učiteľ je zahltený e-mailami od svojich študentov • potreba odpovede bez veľkej odmlky
E-mailová konferencia	<ul style="list-style-type: none"> • prostriedok elektronickej pošty na hromadnú korešpondenciu • e-mail sa zasiela všetkým účastníkom konferencie, takisto všetci účastníci konferencie dostanú všetky odpovede • učiteľ nemusí viackrát odpovedať na rovnakú otázku
Fórum	<ul style="list-style-type: none"> • veľmi výhodná a často využívaná komunikácia v on-line kurzoch • všetci zúčastnení môžu pridávať svoje komentáre, ale nemusia byť k sieti pripojení v rovnakom čase

pokračovanie tab. 4.5

Komunikácia	Poznámky
Audiokonferencia Videokonferencia Chat	<ul style="list-style-type: none"> • náročné na čas a organizáciu • je potrebné presne dohodnúť termín a čas • v prípade väčšieho počtu účastníkov musí učiteľ zastávať náročnú úlohu moderátora
Osobná konzultácia	<ul style="list-style-type: none"> • vidieť študenta na vlastné oči je nesmierne dôležité, nenahraditeľné • pre študenta je často veľmi náročné naplánovať cestu na konzultáciu (uvoľnenie zo zamestnania, zložitá doprava a pod.), preto by si mal učiteľ plánovať na konzultáciu dostatok času a maximálne sa študentovi venovať
Tutoriál (prezenčné stretnutie)	<ul style="list-style-type: none"> • veľmi častá, obvyklá súčasť dištančného vzdelávania • nemal by sklzánuť do výkladu • možnosť uplatnenia celého množstva organizačných a pedagogických zručností učiteľa nadobudnutých počas prezenčnej formy vzdelávania

Hlavným nedostatkom dištančného vzdelávania je, že sa vylúčila sociálna komunikácia medzi študentmi, čo môže priniesť v niektorých prípadoch zníženie efektívnosti učenia sa. Ťažkosti môžu tiež nastať pri nácviku zručností a problematické je aj formovanie postojov študentov.

Elektronické vzdelávanie (e-learning)

Elektronickým vzdelávaním (*e-learning*) označujeme vzdelávanie, ktoré využíva na tvorbu a prezentáciu obsahu vzdelávania, riešenie úloh, hodnotenie, komunikáciu, administráciu a riadenie vyučovacieho procesu elektronické metódy spracovania, prenosu a uskladňovania informácií. Definícií elektronického vzdelávania, pretože vznikali v rôznych časových obdobiach, je mnoho a ani jedna z nich nie je úplne výstižná a presná, pretože *e-learning* sa rýchlo rozvíja a pravdepodobne nikto nie je v súčasnosti schopný ponúknuť konečnú verziu jeho definície. Všetky definície majú za cieľ prostredníctvom elektronického vzdelávania dosiahnuť kvalitnejší vzdelávací proces, jeho plánovanie, využívanie vyučovacích metód, organizačných foriem a materiálnych didaktických prostriedkov. Hlavným znakom elektronického vzdelávania je to, že sa realizuje pomocou informačno-komunikačných technológií (IKT). Informačno-komunikačné technológie sa rýchlo zdokonaľujú a čím ďalej pozostávajú z viacerých prídavných zariadení, napríklad web-kamera na počítači, takže komunikujúci sa aj vidia, je tu možnosť rýchlej transmisie učebných textov, možnosť vstupu do svetových knižníc, možnosť, aby bol študent skúšaný cez internet, aby mohol svojmu učiteľovi odovzdať svoje práce bez ohľadu na to, kde sa obidvaja nachádzajú. Je to možnosť vzájomnej komunikácie v reálnom

6.7 Exkurzia

Dôležitou organizačnou formou vyučovania, ktorá sa vyskytuje na vysokých školách, je exkurzia. Exkurzia je mimoškolská organizačná forma, ktorá umožňuje študentom poznávať predmety, javy a procesy v podmienkach reálnej praxe, prísľušnom prostredí a typických podmienkach. Bezprostredné pozorovanie a poznávanie prispieva k vytváraniu predstáv a vedomostí. Z hľadiska učiva **rozoznávame exkurzie** (Bajtoš, 2003):

- *tematické* – určené pre konkrétnu tému učiva,
- *komplexné* – určené pre jeden alebo viac tematických celkov učiva,
- *komplexné medzipredmetové* – určené pre niekoľko vyučovacích predmetov.

Z didaktického hľadiska rozlišujeme exkurzie **úvodné** (umožňujú zhromaždiť informácie a poznatky, o ktoré sa učiteľ opiera v ďalšom vyučovacom procese) a **záverečné** (umožňujú potvrdiť, upevniť, prehĺbiť a rozšíriť získané vedomosti v bezprostrednej praxi). Nevylučujeme plánovanie aj *priebežnej exkurzie*, ktorej ciele spočívajú tak v potvrdení, upevnení, prehĺbení a rozšírení vedomostí a zručností doposiaľ osvojených v škole, ako aj zhromaždenie informácií a poznatkov (východísk), o ktoré sa budú učiteľ i študenti opierať na nasledujúcich vyučovacích hodinách pri preberaní nových tém a tematických celkov učiva.

Aby exkurzia splnila svoje výchovné (realizácia exkurzií má aj mimoriadne vysokú výchovnú hodnotu) a vzdelávacie ciele, je potrebné, aby sa dodržal správny postup jej realizácie. Odporúčaný postup realizácie exkurzií je takýto (Skalková, 1999):

1. **Príprava exkurzie** – učiteľ sa oboznámi s objektom exkurzie s cieľom zistiť vzdelávacie a výchovné možnosti, dohodne s miestnym sprievodcom čas a postup exkurzie, určí ciele a plán exkurzie, uskutoční predprípravu študentov na exkurziu (objasnenie cieľov a plánu, zopakovanie potrebného učiva) a prideli študentom úlohy, ktoré sa majú v priebehu exkurzie riešiť, sledovať, zaznamenávať. Ciele, obsah a čas exkurzie by mal byť zahrnutý do plánovacej činnosti učiteľa.
2. **Realizácia exkurzie** – učiteľ na mieste pripomenie ciele, plán a úlohy exkurzie, upozorní na možné nebezpečenstvá, systém pohybu a až potom nastáva samotné uskutočnenie exkurzie za pomoci miestneho sprievodcu, ktorý vysvetľuje, podnecuje a usmerňuje zvedavosť študentov a študenti pozorujú a prejavujú svoju aktivitu otázkami. V záverečnej besede sa zrekapituluje priebeh exkurzie.
3. **Zhodnotenie a využitie výsledkov exkurzie** – optimálne na nasledujúcej vyučovacej hodine. Učiteľ vyhodnotí plnenie cieľov a úloh exkurzie, overuje, čo si študenti zapamätali, nejasnosti a nepresnosti odstraňuje vysvetľovaním alebo inými metódami, v ďalšej učebnej činnosti študenti pracujú s materiálom, ktorý získali.

10.1 Funkcie vysokoškolskej učebnice

Funkcia vysokoškolských učebníc sa často redukuje len na ich vzdelávaciu funkciu. Treba však poznať aj ich ďalšie funkcie, ktoré významne ovplyvňujú priebeh a výsledky učebnej činnosti študentov. Sú to (Turek, 1997 b; Zujev, 1986):

- **informačná funkcia** – prezentovať učivo, ktoré si majú študenti osvojiť, určenie základného učiva,
- **motivačná funkcia** – zabezpečenie motivácie študentov, vzbudenie a udržanie ich záujmu pri učení sa z učebnice,
- **komunikačná funkcia** – rozvíjanie slovnej zásoby, študenti učiaci sa z učebnice si prispôsobujú a dotvárajú text,
- **systémová funkcia** – zabezpečenie logickej postupnosti učiva, jeho usporiadanie do systému,
- **transformačná funkcia** – prepracovanie systému vedeckých poznatkov do učiva na základe didaktických princípov,
- **aplikačná funkcia** – uvádzanie príkladov z reálnej praxe, námetov na využitie učiva v živote,
- **integračná funkcia** – neobmedzovanie sa len na konkrétny predmet, ale hľadanie vzťahov k iným predmetom, t. j. medzipredmetové vzťahy, komplexnejšie poznávanie predmetov a javov,
- **inovačná funkcia** – prezentovanie najnovších poznatkov vedy a techniky (vzhľadom na to, že tieto rapídne pribúdajú, nie je možné ihneď vydávať nové učebnice, preto je úlohou učiteľa sústavne obsah učebníc inovovať),
- **kontrolná a usmerňovacia funkcia** – využívanie textu, kontrolných otázok a úloh na vlastnú kontrolu, poskytovanie pomoci a spätnej väzby pri osvojovaní učiva a pri orientácii sa v učive,
- **sebazdelávacia funkcia** – formovanie potreby a schopnosti samostatne a pri tom racionálne sa učiť,
- **rozvíjajúca a výchovná funkcia** – zabezpečenie rozvoja schopností a formovania postojov študentov.

Z uvedených funkcií vyplýva, že vysokoškolská učebnica by nemala obsahovať iba súbor informácií, t. j. nemala by iba prezentovať učivo. Učebnice by mali rešpektovať aj didaktické zásady, aby sa dosiahli optimálne výsledky procesu učenia sa. Ide najmä o tieto zásady: **zásada vedeckosti** (učivo a spôsob jeho prezentácie má byť v súlade s najnovšími výsledkami vedy), **zásada primeranosti** (učivo, jeho rozsah a spôsob prezentácie má zodpovedať reálnym možnostiam a schopnostiam študentov), **zásada prepojenia teórie a praxe** (vyžaduje interpretovať vedecké poznatky ako zovšeobecnené a systematické výsledky spoločensko-historickej praxe; ako veda slúži praxi a pomáha pretvárať život; ako sa pravdivosť vedeckých zákonov a teórií dokazuje v praxi), **zásada názornosti** (učivo má byť v učebnici prezentované tak, aby si študenti utvárali jasné a presné predstavy o pojmoch; dosahuje sa

to používaním obrázkov, schém, náčrtov, diagramov, tabuliek, prehľadov a pod.), *zásada sústavnosti* (usporiadanie učiva do systému tak, aby sa nasledujúce poznatky opierali o predchádzajúce; aby jeden poznatok logicky vyplýval z druhého).

Tvorba a spracovanie vysokoškolských učebníc je náročný proces, lebo okrem zohľadnenia vekových osobitostí študentov, cieľov a úloh príslušného predmetu sa musia dodržiavať aj ďalšie požiadavky, najmä (Turek, 1997 b; Průcha, 1998):

- *zrozumiteľnosť učebnice* – učebnica by mala spĺňať všetky požiadavky a dimenzie zrozumiteľnosti didaktického textu (napr. jednoduchosť, konkrétnosť, prehľadnosť, nadväznosť, rozlíšiteľnosť, logickosť, vysvetlenie pojmov a pod.);
- *jazyková správnosť* – učebnica by mala byť príkladom jasného, správneho, výstižného, zaujímavého, gramaticky a štylisticky správneho vyjadrovania;
- *vysoká výtvarná a grafická úroveň* – výtvarná a grafická stránka učebnice môže významne ovplyvniť jej príťažlivosť pre učiacich sa a prispievať k ich estetickému čítaniu;
- *ergonomické požiadavky* – uplatňujú sa pri výbere tvarov písma, jeho veľkosti, rozostupu písmen, farby tlače, medzier medzi riadkami a pod.

10.2 Štruktúrne zložky vysokoškolskej učebnice

Otázky tvorby učebníc sú trvalo aktuálnou oblasťou didaktiky vysokej školy a príbuzných vied. Analýzy učebníc ukazujú, že mnohé z nich sú presýtené množstvom učiva, mnohými vedeckými a faktografickými pojmami a terminológiou. Autori v nich preukazujú svoju vedeckú erudíciu, tým sa učebnice stávajú encyklopedickými sprievodcami v určitom vyučovacom predmete. Takéto vysokoškolské učebnice poskytujú málo možností na tvorivú prácu študentov, čím porušujú základné didaktické zásady primeranosti, aktivity, ale aj trvácnosti a ďalšie. Situácia s učebnicami na vysokých školách je však stále nevyhovujúca, pretože buď učebnice nie sú, alebo ak sú, už v mnohom nezodpovedajú inováciám v technológiách, materiáloch a konštrukciách. V tomto prípade musí učiteľ podporovať poznávanie študentov aj z iných prameňov, t. j. časopisov, vedecko-populárnej literatúry či internetu. Správne usmerňovaná práca s touto literatúrou má okrem poznávacieho účinku aj veľký motivačný účinok, zabezpečuje spojenie školy so životom, vedie k neformálnemu učeniu, učí porovnávať názory a pod.

Vysokoškolské učebnice by mali obsahovať určité štruktúrne zložky, ktoré zabezpečia splnenie všetkých funkcií kladených na učebnicu. Štruktúrne zložky vysokoškolskej učebnice sú tvorené *textovými zložkami* (základný text, doplňujúci text a vysvetľujúci text) a *mimotextovými zložkami* (aparát organizácie osvojovania, ilustračný materiál, orientačný aparát). Priemerný rozsah textových zložiek dobrých vysokoškolských učebníc je cca 60 %. Najdôležitejšou štruktúrnou zložkou učebnice je text. Skladá sa zo slov a viet, ktoré tvoria jednotlivé časti učebnice (od-

nosť, že nie sú spôsobilí kultivovať svoji ch študentov – učiteľov vysokých škôl, rozvíjať ich schopnosti, záujem a schopnosť sústavne sa vzdelávať v oblasti teórie vyučovania s cieľom zvyšovania vlastného pedagogického majstrovstva. Sú zameraní len na svoj predmet (modul) bez väzby na riešenie typických školských problémov či vysporiadanie sa s ustavičnými zmenami v systéme vysokoškolského vzdelávania.

4. *Habilitácie na docentov a inaugurácie na profesorov by mali byť podmienené aj požiadavkami na pedagogickú spôsobilosť. Dôkaz o dosiahnutí štandardov pedagogickej spôsobilosti by mal byť samozrejmosťou. Okrem požiadaviek na počet rokov pedagogickej praxe, počet vyškolených inžinierov, magistrôv a doktorandov, vedenie diplomových prác a napísanie vysokoškolských učebných textov by medzi kritériá na udeľovanie vedecko-pedagogických hodností docent a profesor mali patriť napríklad aj zavedenie nového študijného odboru, vlastnej školy; zavádzanie nových koncepcií a metód výučby; tvorba kurikula vyučovacieho predmetu; tvorba kurikula magisterského, inžinierskeho a doktorandského štúdia; tvorba materiálnych prostriedkov výučby; garantovanie študijného odboru a študijného programu; garantovanie vyučovacieho predmetu; vedenie nadaných študentov v rámci ŠVOČ; recenzie učebníc; recenzie doktorandských a habilitačných prác a pod.*
5. *Na ulahčenie práce vysokoškolských učiteľov so študentmi prvých ročníkov bakalárskeho štúdia by mali vysoké školy zaviesť predmet „Úvod do štúdia na vysokej škole“, ktorého obsahom by okrem oboznámenia sa s príslušnou vysokou školou a jej službami malo byť: oboznámenie sa s efektívnymi stratégiami učenia sa vrátane sebapoznania a sebahodnotenia; manažment času; odolávanie stresu; asertivita; komunikačné zručnosti; príprava na skúšky a ich absolvovanie; učebné štýly; asertivita; sebamotivácia; metakognícia; metaučenie; kritické a tvorivé myslenie (Turek, 2014).*

ZHRNUTIE

Vysokoškolský učiteľ je rozhodujúcim činiteľom vo vyučovacom procese. Akákoľvek riadená vyučovacia činnosť je nemyšliteľná bez učiteľa, a to aj v prípadoch, že sa študent učí sám, napríklad z učebnice alebo z monítora počítača, pretože aj v týchto prípadoch vytvoril učivo nejaký učiteľ. Profesia učiteľa je jednou z najstarších v kultúrnych dejinách ľudstva. Nenahraditeľná úloha učiteľa vo vyučovacom procese spočíva predovšetkým v tom, že bezprostredne organizuje pedagogický proces. Didaktická práca učiteľa na vysokej škole spočíva v tom, že používa vyučovacie prostriedky v nových situáciách. Pre potreby praxe teda hľadá oporu v didaktickej teórii a, naopak, teoretické poznatky uplatňuje vo svo-

jej učiteľskej praxi. Učiteľ sa stáva vo vzdelávacom procese činiteľom, ktorý nesie spoločenskú zodpovednosť za účinnosť a úspešnosť tohto procesu. Je jeho iniciátorom a zároveň aj organizátorom. Koncipuje obsah výchovno-vzdelávacej činnosti v zhode s danými pedagogickými dokumentmi, realizuje vstupnú, priebežnú a výstupnú diagnostiku, rozhoduje o nasadzovaní vhodných metód, foriem a prostriedkov vzdelávania, vyhodnocuje dosahované výsledky a vhodne modifikuje výchovný a vzdelávací proces v zhode s vekovými a individuálnymi zvláštnosťami študentov.

Aktivity

- ▶ Zistíte, aké požiadavky sa kladú na učiteľov pri výbere na fakultu, na ktorej vyučujete.
- ▶ Zistíte, do akej miery ste tvorivým učiteľom (vyplňte autodiagnostický dotazník uvedený v prílohe C). Ako by ste mohli zvýšiť tvorivosť vo vašej pedagogickej práci?
- ▶ Zistíte, do akej miery sa u vás prejavuje syndróm vyhorenia (vyplňte dotazník B). Pokúste sa určiť, u koho z vašich kolegov sa prejavuje syndróm vyhorenia.
- ▶ Aké máte komunikačné zručnosti? Je váš názor identický s výsledkami vyplneného dotazníka v prílohe I?
- ▶ Aké je vaše chápanie výučby?

Viem to?

- ▶ Aké učiteľské kompetencie poznáte?
- ▶ Poznate typológie učiteľa?
- ▶ V čom vidíte hlavný prínos sebareflexie učiteľa?
- ▶ Prečo je v pedagogickej praxi dôležitá tvorivosť učiteľa?
- ▶ Viete uviesť požiadavky kladené na osobnosť vysokoškolského učiteľa?
- ▶ Aký vyučovací štýl je charakteristický pre vaše pedagogické pôsobenie?
- ▶ Ako by ste charakterizovali syndróm vyhorenia? Je možné vyhoreniu predchádzať?